

Utskrift från Vetenskapsrådets webbtidning Curie, 2016-01-20

Eva F Dahlgren: Jag vill inte ha farfars skalle

2015-03-19

Krönika av Eva F Dahlgren, författare och frilansjournalist, om hur hon tappade tilltron till vetenskapen när hon gjorde research inför böckerna "Farfar var rasbiolog" och "Fallna kvinnor".

Min farfar hade en människoskalle på skrivbordet. En huvudskål där han la gem och gummisnoddar.

Jag beundrade farfar. Han var professor, vetenskapsman, han var släktens högste.

Varje nyår firade vi hos farmor och farfar i våningen i Uppsala. Burkar med hår och tänder. Pappas moderkaka i formalin. Men jag drogs alltid till skrivbordet. Till den gulgrå skallen som låg där i den bleka vintersolen. Vems var den? Jag vågade inte fråga.

Farfar packade aldrig ner skallen i en låda i källaren. Fram till hans död 1976 låg den på hans skrivbord. Nu ligger den i bokhyllan hos en äldre släkting och jag anar att det blir jag som en dag får arva den. Vad gör jag då?

Jag hade inte tänkt på farfar på åratal. Men plötsligt, när han varit död i tjugo år och jag hade arbetat som journalist lika länge, blixtrade minnena fram. Som nyhetsreporter på TT och som frilansjournalist hade jag skrivit otaliga nyhetstelegram och artiklar om vetenskap och nya forskningsrön. Nu tvingades jag in på ett nytt spår: varför hade han en skalle på skrivbordet?

Farfar var botanisk genetiker. Växtförädlare. Han förklarade i Upsala Nya Tidning 3 mars 1941: "Genom att metodiskt tillämpa ärftlighetsforskningens resultat ha växtförädlarna kunnat öka värdet av vårt lands skördar med flera tiotal miljoner kronor årligen. Även för människan gälla samma arvs lagar som för växter och djur... Ärftlighetsforskning, växtförädling, folkförsörjning, befolkningspolitik och rashygien hänga på olika sätt tillsammans." Han tillade: "Somliga tycka att arvshygien låter trevligare".

Tidens forskningsrön förkunnade bland annat: "Nordiska rasen räkneskicklig". Dagens Nyheter 9 november 1933 skrev om en genealog som undersökt studentbetygen i landets samtliga skolor 1905-1930. Han slog fast: Ju högre samhällsklass, desto större huvud. Och ju starkare inslag av nordisk ras, desto större begåvning i matematik och naturvetenskap.

Jag blev återigen det förundrade barnet. Hur kunde detta kallas vetenskap? Hur kunde vi ha en professor i rasbiologi? Det var med honom, Herman Lundborg, som farfar reste runt i Sverige och höll föredrag. De manade till insikt. Långa och blonda, de "värdefulla", måste skaffa fler barn. Men farfar gifte sig och fick fyra barn med min farmor som var 1,47 lång, brunhårig och härstammade från Sydfrankrike. Varför? Jag väljer att tro att det var av kärlek, att den var större än teorierna.

Min faster kände att hon inte hade rätt att fortplanta sig, utan skulle öppna ett barnhem för föräldralösa A-barn. "Det var viktigt att ge dem en god uppfostran eftersom de skulle

bestämma i samhället”.

Jag skrev boken ”Farfar var rasbiolog” och trodde jag var färdig med ämnet. Men för några år sedan såg jag en utställning av polisbilder med porträtt av kvinnor dömda för lösdriveri, nästan alla prostituerade. Några ansikten kändes bekanta och jag återvände till Rasbiologiska institutets bildsamling. Nakenbilder och porträtt av kvinnor från Landskrona tvåångsarbetsanstalt under kategorin ”Brottslingar och andra undermåliga”.

Jag mindes skammen när jag såg albumen första gången. Då tyckte jag att de tittade anklagande. Nu såg de uppfordrande på mig och resultatet blev så småningom boken ”Fallna kvinnor” – om dem som kallades bottensatsen. Researchen gav min tilltro till vetenskap ytterligare en knäck. När jag jämförde polisens bilder med rasbiologernas porträttalbum, såg jag att rasbiologerna gjort ett skevt urval. I första hand valde de ut kvinnor som såg mörka och ”främmande” ut.

Socialstyrelsen hävdade att det fanns psykologiska förklaringar och fastslog 1925 att kvinnorna på anstalten kunde delas in i elva ”psykologiska typer”. Högst upp stod Demimonderna, med kunder på Östermalm, och lägst stod Berglärkorna som höll till runt hamnar och i skogsbackar. Men gemensamt för dem var att de bar på anlag som minskade deras motståndskraft mot asocialt leverne.

Nyligen kom ett pressmeddelande om att ett internationellt forskarlag lett från Karolinska institutet har identifierat två gener som kan kopplas till ökad benägenhet att utföra upprepade våldshandlingar. Resultaten bygger bland annat på genanalys av personer som dömts för olika brott.

Själv funderar jag på vad jag ska göra med den skalle som jag kanske får ärva.

Jag vill inte ha den. Men jag vill inte att den ska slängas, vilket jag tror skulle bli följden om jag inte tar emot den. Helst skulle jag vilja återlämna den till någon. Men vem? Jag följer diskussionerna om vad Karolinska institutet ska göra med sin rasbiologiska samling. Kanske blir det en begravningsplats och jag kan begrava den där? Jag misstänker att Karolinska inte vill ha ytterligare en skalle på halsen.

FÖRFATTARE: EVA F DAHLGREN

FOTO:

Utskrift från Vetenskapsrådets webbtidning Curie, 2016-01-20